

10. Полухин А.А. Современное языкознание и экологическое мышление / А.А. Полухин // Опыты – 2008 : сб. науч. работ. Преподавателей и студентов фак. филологии.– СПб.: РИОГПА, 2009 – С. 65-73.

Рудоман О.А.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Хмельницький національний університет*

ПАРАДИГМА БАЗОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У НЕ-НЕЙТРАЛЬНОМУ МОВЛЕННІ

На етапі побудови верхнього ієрархічного рівня парадигми емоційного мовлення доцільно виокремити та класифікувати ті найбільш загальні ознаки, які, по-перше, відрізняють нейтральне мовлення від не-нейтрального й, по-друге, дозволяють виявити найбільш характерні зв'язки між ядерним інваріантом і його емоційними варіантами.

Для цього використовуємо запропонований Ю. М. Скребневим дихотомічний розподіл усіх колокваційних не-нейтральних мовленнєвих структур на експлікативні та імплікативні [4]. «Поняття експлікації й імплікації розглядають як діалектично взаємозалежні характеристики відносин між нормою і її реалізацією (уявленням про ідеальні параметри мови й фактичним текстом), а також між нейтральним мовленням і субмовними особливостями» [4, с. 69]. Ю. М. Скребнев зауважує, що експлікація й імплікація – це кількісні характеристики всіх відхилень від нейтрального мовлення. Будь-яке відхилення від нейтрального мовленнєвого позначення референта, будь-яка специфічна одиниця, яка не співпадає з нейтральною за формою й стилістичним значенням (конотацією), вказує на застосування однієї з названих тенденцій – експлікаційної або імплікаційної.

На думку Ю.М. Скребнева, протиставлення цих характеристик має як психологічне, так і власне лінгвістичне обґрунтування. У плані психології мовленнєвого акту імплікація являє собою приписування використовуваній мовленнєвій одиниці узуально нехарактерного змісту; експлікація, навпроти, характеризується недооцінкою змісту мовленнєвої одиниці. У власне лінгвістичних термінах імплікація виражається у функціональному збагаченні плану змісту мовленнєвої одиниці, що з точки зору узусу неприпустимо для таких інформативних цілей; експлікативні зв'язки являють собою функціональну деградацію плану змісту мовленнєвої одиниці, узуально достатньої для таких цілей, результат чого надмірність засобів вираження [4].

Оскільки це стосується будь-яких специфічних явищ розмовного мовлення, описані тенденції безумовно можна застосовувати до опису особливостей емоційного синтаксису як особливого не-нейтрального

мовлення. Тому подальшу диференціацію ознак емоційного мовлення доцільно здійснювати в за згаданим дихотомічним розподілом.

Варто зауважити, що в сучасній лінгвістиці терміни «експлікація» («експлікаційність», «експліцитність») й «імплікація» («імплікаційність», «імпліцитність») широко застосовуються й позначають найрізноманітніше коло явищ.

М. В. Оборіна наполягає на необхідності розмежування явищ експлікації / імплікації значень, імпліцитності / експліцитності тексту й імплікаційності / експлікаційності текстоутворення [3, с. 8].

Ці поняття використовують на різних рівнях, від теорії текстоутворення до аналізу конкретних мовних явищ. Існує також розширене трактування експлікаційної та імплікаційної тенденцій. «Експлікаційність можна визначити як тенденцію до подання безлічі точок зору, тобто частковим повторенням уже відомого. <...> Протилежну тенденцію – імплікаційності – ми можемо розглянути тепер як з'єднання точок зору (або квантування інформації), <...> або ж як принцип неповноти інформації <...>. Імплікаційність також може бути реалізована різними мовними засобами, породжувати різні ефекти й призводити в рефлексії до різних метазмислів (саме призводити, а не репрезентувати їх)» [3, с. 28].

В синтаксичних дослідженнях терміни «експлікація» й «імплікація» вживаються в більш вузькому значенні. У багатьох роботах експлікація та імплікація зводяться до надлишку або недоліку матеріальних компонентів (слів) у реченні. Так, при описі граматичних засобів вираження емоцій виокремлюють експлікативні моделі емоційного висловлювання з додатковими компонентами (повторами, вигуками, частками, звертаннями) й імплікативні моделі з елімінованими службовими словами, головними членами речення та ін., тобто неповні з формально-граматичної точки зору речення [5]. Деякі науковці пропонують трактувати термін «імпліцитність» як формальну невиразність змісту: «Імпліцитним ми вважаємо значеннєвий компонент висловлювання, що не одержав формального вираження, але присутній у його значеннєвій структурі» [1, с. 34]. Інші вважають, що експлікація та імплікація можуть бути виявлені на будь-якому рівні мовної ієрархії, і в принципі класифікація за цими двома ознаками можлива, хоча вона й не охоплює навіть найбільш типових фактів розмовного мовлення [2].

Ю. М. Скребнєв дає уточнення цим поняттям, указуючи на те, що експлікація («пояснення», «роз'яснення») та імплікація («розуміння») покривають коло всіх синтаксичних відхилень від норми, що виникають при недооцінці або переоцінці узуального значення використовуваного мовного явища. Такий підхід до розглянутих явищ носить більше загальний характер і дозволяє поряд з конструкціями з перевантаженням або недостатністю структурних компонентів, виділяти, у якості деформованих, конструкції з особливим розташуванням компонентів, синсемантичні неавтономні конструкції, а також функціонально переосмислені конструкції.

Таким чином, одиниці, суб'єктивне розуміння значення яких лежить в основі появи експлікативних форм, можна позначити знаком (-), а імплікативних форм – знаком (+). При цьому експлікативні форми породжені усвідомленим або неусвідомленим прагненням мовця модифікувати мовну одиницю, кваліфіковану як неадекватну цілям комунікації, тобто має знак (-). При породженні імплікативних форм «приписування» мовній одиниці нового або додаткового значення відбувається лише з погляду дослідника, що має як зразок якусь узуально закріплену в мові структуру із властивим їй змістом. Знак (+) свідчить про адекватність, з погляду мовця, цієї одиниці цілям комунікації.

Такий підхід становить безсумнівний інтерес, оскільки дихотомічний розподіл мовних явищ, по-перше, дозволяє виділити особливу сферу емоційної субмови й відмежувати її від нейтральної сфери, по-друге, дозволяє виявити емоційні мовні структури при зіставленні з нейтральним ядерним реченням; по-третє, містить у собі можливість кількісної градації розглянутих специфічних форм; по-четверте, дозволяє дати не лише власне лінгвістичне, але й психологічне обґрунтування форм, які з'являються.

Таким чином, у подальших дослідженнях парадигми емоційного синтаксису верхнім ієрархічним рядом парадигми будемо застосовувати класифікаційний ряд базових трансформацій, який ґрунтується на дихотомічному розподілі структурних форм емоційного синтаксису.

Список використаних джерел:

1. Змеева Т. Е. Имплицитное выражение эмоций в функционально-коммуникативном аспекте: (На материале современного французского языка): Дис. ... канд. филол. наук. – М., 1989. – 210 с.
2. Инфантова Г. Г. К вопросу о системе описания синтаксиса разговорной речи // Теория и практика лингвистического описания разговорной речи: Уч. зап. / Горьковский гос. пед. ин-т иностр. яз-в им. Н. А. Добролюбова. – Горький, 1968. – Вып. 2. – С. 31–34.
3. Оборина М. В. Понятие «импликационная и экспликационная тенденции текстопостроения» как средство интерпретации текста: Дис. ...канд. филол. наук. – Тверь, 1993. – 216 с.
4. Скребнев Ю. М. Введение в коллоквиалистику. – Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1985. – 210 с.
5. Янелюнайте С.С. Грамматические средства выражения эмотивности в тексте (современный немецкий язык): Дис. ... канд. филол. наук. – М., 1985. – 174 с.